

Ментальність народу є однією з найстійкіших характеристик. Формується вона століттями, змінюється – протягом щонайменше декількох десятиліть. Національні риси є фундаментом для подальшого нашарування певних настанов, стереотипів, поглядів тощо. Саме цим пояснюється тісний взаємозв'язок політичної культури українства від його ментальних характеристик. Розглядаючи вплив ментальності, важливо зазначити, що незважаючи на негативи спричинені певними архетипами, ці риси за певних умов були корисними і потрібними, дозволили зберегти і передати національну спадщину і цінності, захистити себе в умовах чужоземного гніту.

Література:

1. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
2. Крисаченко В.С. Історія української філософії. Хрестоматія-довідник / В.С. Крисаченко. – К.: «МП Леся», 2006. – С. 334-343.
3. Політологія: Підручник / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. – 3-тє вид., перероб., доп. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 568 с.
4. Юрій М.Ф. Політологія: Підручник / М.Ф. Юрій. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.
5. Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал / В. Янів // Літопис червоної калини. – 1992. – №6-7. – С.7, С. 23.

Козлова О. Н. Влияние ментальности на формирование политической культуры украинства

Стаття розкриває теоретическіе основи менталитета та взаимосвязь и взаимодействие ментальности и политической культуры.

Ключевые слова: ментальность, менталитет, политическая культура.

Kozlova O. Influence of mentality on the formation of political culture of Ukrainians

The article exposes theoretical bases of mentality that intercommunication and co-operation of mentality and political culture.

Keywords: mentality, mentality, political culture.

УДК 113:329.78 (477)

Свиридов Костянтин Олександрович,
здобувач НПУ імені М.П.Драгоманова

ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ (УКРАЇНА І СВІТ)

Аналізуються основні напрями та принципи державної молодіжної політики в розвинених демократичних країнах; сьгоднішній молодіжний рух в Україні став невід'ємною складовою структур самоорганізації суспільства, впливовою і дієвою силою; молодь, структурована та інституалізована у соціумі у молодіжні організації може і повинна взяти на себе головний обов'язок у наповненні змістом єдиної державної концепції з подальшою відповідальністю за її реалізацію.

Ключові слова: молодь, суспільство, політика, держава, активність, виховання.

Сучасні наукові дослідження в галузі інституційного розвитку, суспільно-державного менеджменту і молодіжної політики розвинених країн світу визначають важливу тенденцію нинішнього розвитку західноєвропейського суспільства: поступовий перехід від ліберальної до соціальної демократії, соціалізацію лібералізму та лібералізацію соціалізму. Тому

парадоксом сучасного світу є переорієнтація різних систем у значенні відносин між громадянином і державою. Так, країни Європи, у яких панувала планова економіка, намагаються заохочувати індивідуалізм в економіко-соціальній діяльності, у той час як країни з ринковою економікою намагаються зробити суспільство більш соціально орієнтованим. Це так звана соціально-економічна конвергенція.

Однак далеко не всі дослідники схильні розглядати сучасні процеси в ЄС у ракурсі концепції конвергенції капіталізованої та соціалізованої систем. Вони вважають, що відбулася не конвергенція, а втілення західних моделей побудови суспільства соціального добробуту. Сучасна молодіжна політика держави недооцінила моральні установки соціальної безпеки настільки ж, як переоцінила соціально-технічні можливості держави соціального забезпечення. Теоретики держави соціального забезпечення вбачали в молодіжній політиці або технократичне вирішення проблем, створених ринком та демократією лібералізму, або звільнення від усього парламентсько-капіталістичного способу урядування. Обидві фракції державної молодіжної політики не змогли визначити ні етичну і культурну субстанцію соціальної держави, ні етичні і культурні установки державної молодіжної політики в системі соціальної політики. Захоплення «світською» есхатологією і спасінням, що передбачається концепцією «соціального забезпечення», також почало впливати навіть на поміркованих представників соціотехнічної фракції «політиків соціального забезпечення».

«Спадкова пам'ять» соціальної захищеності радянських часів разом з демонстраційним ефектом західного світу обумовлюють збереження у населення України досить високих очікувань стосовно стандартів соціального забезпечення державної молодіжної політики. Слід зазначити, що схожа ситуація спостерігається в усіх країнах Центральної та Східної Європи. Саме вона стала і досі є причиною збереження дефіцитів державного бюджету більшості країн регіону.

Оскільки державна молодіжна політика за своєю внутрішньою логікою повинно якнайшвидше реалізуватися в цьому світі за допомогою широкомасштабних дій організацій, установ, призначених для цього, утопія соціального забезпечення залишила мало місця для етичних і культурних пріоритетів соціальної держави в системі ЄС.

Водночас, якщо проблеми державної молодіжної політики «держави соціального забезпечення» небезпечно возвеличує те, що можна вимагати й очікувати від державної політики, і перетворює державну молодіжну політику у частку «політики соціального забезпечення», тобто у різновид світської стратегії порятунку, то варто вказати, що концепція держави, спрямованої виключно на мінімізацію державного втручання у соціальну сферу, фактично підпадає під небезпеку недооцінки можливостей і потенціалу держави в цілому, небезпечності переходу до іншої крайності, коли держава відіграє лише несуттєву роль. На противагу цьому держава базується не винятково і не головним чином на соціальній справедливості, а на зверхності закону.

Наприклад, у ФРН [6; 7] наприкінці 1940-х рр. відбувся перехід до у значній мірі ліберальної моделі розвитку держави; було здійснено грошову реформу з одночасною лібералізацією цін і заробітної плати, скасовано адміністративний розподіл ресурсів, для підприємств було запроваджено певні податкові пільги, фактично ж держава стала використовувати владні важелі в економіці лише тією мірою, якою це було необхідно для підтримки конкурентного порядку на товарних ринках і з деякими іншими суспільно необхідними цілями. З іншого боку, ФРН не могла відмовитися від державної підтримки певних категорій громадян, оскільки руйнівні наслідки Другої світової війни суттєво вплинули на гостроту соціальних відносин. Політико-правова думка Німеччини завжди дуже обережно ставилася до питання про роль держави в соціальній політиці (у тому числі і відносно державної молодіжної політики) щодо громадян, тому не випадково конституція ФРН відмовляє в гарантіях низки основних соціальних прав у тому вигляді, у якому вони закріплені в конституціях деяких земель.

Право на працю, на професійну винагороду, на житло в ЄС реалізується вже не стільки завдяки тому, що ці права «формується, поважаються та захищаються», але тому, що вимагають державного втручання з метою здійснення закладеної в них соціальної програми, яка, у свою чергу, вимагає постійної діяльності не тільки законодавчої та судової влади, але й органів управління.

«Батько» соціальної ринкової економіки Людвіг Ерхарт вказував на бажання обмежити обсяг колективних гарантій, тобто бажання швидше звужити, ніж розширити їх кордони. Такого плану гарантії можуть призвести до низки негативних наслідків – вони знижують стимул до збільшення продуктивності праці та сприяють зростанню утриманських настроїв серед певних прошарків суспільства; окрім того, будь-які дотації та виплати підбивають стабільність фінансової системи. Неможливість реалізації деяких соціально-економічних прав (у тому числі права на працю) була зумовлена втратою значної частини виробничих потужностей, значними потоками біженців тощо. Попри значну ліберальну спрямованість німецької економіки соціальний характер економіки та положень законодавства в Німеччині проявляється яскравіше ніж в багатьох інших державах ЄС. Серед них варто назвати закони про колективні договори, про захист від безпідставного звільнення, про суди з трудових спорів, про соціальне страхування тощо.

Законодавством також передбачено страхування від нещасних випадків, страхування у разі хвороби, у разі безробіття. З 1995 р. система страхування була доповнена страхуванням на випадок необхідності догляду у разі хвороби або старості. Характерно, що соціальна система охоплює не лише тих, хто працює: це й допомога на дітей, і соціальна допомога малозабезпеченим, і компенсація жертвам війни.

Цілком зрозуміло, що посилення уваги до молодіжної сфери, дещо негативно впливає на ринкову економіку ЄС. Вартість одиниці робочої сили і пов'язаних з нею непрямих видатків, робочого часу та оподаткування підприємств, відрахування на соціальні потреби – все це робить і Німеччину та інші країни ЄС в умовах жорсткої міжнародної конкуренції менш привабливими для капіталовкладень. Необхідність підвищення економічної привабливості і інтеграція в рамках Європейського Союзу викликали цілу низку довгострокових реформ.

Мета діяльності політичних інститутів держави соціального добробуту в системі ЄС полягає в тому, що стандарт життя кожного громадянина має бути не нижчим за визначений рівень, й усі повинні мати належний захист від примх долі (наприклад, допомогу по безробіттю і на медичне обслуговування). Для досягнення даної мети й використовується система перерозподілу доходів.

Що стосується соціальної демократії з приватною власністю, то її система конкуруючих ринків дозволяє розділити власність на матеріальні цінності і капітал, і, отже, здатна не допустити виникнення ситуації, при якій невелика частина суспільства контролює економіку і в непрямий спосіб – політичне життя. Це досягається не через перерозподіл доходів на користь менш забезпечених верств, скажімо так, наприкінці певного періоду, а через гарантії поширення прав власності на засоби виробництва і людський потенціал (здібності, розвинуті в результаті освіти і набуття навичок) на початку кожного періоду, усе це в умовах рівних основних свобод і чесної рівності можливостей. Метою демократії з приватною власністю є створення суспільства у формі «справедливої системи кооперації між громадянами як вільними і рівними особистостями». Таким чином, суть ідеї молодіжної соціальної політики в ЄС полягає у тому, щоб не тільки допомогти тим, хто потерпає через несприятливі життєві обставини, але й створити громадянам такі умови, в яких вони матимуть змогу і за допомогою держави, і паралельно самі опікуватися власними справами і брати участь у соціальній кооперації.

У передових країнах світу з ринковою економікою, зокрема, в системі ЄС розвинулися різні моделі соціальних держав та, відповідно, різні механізми реалізації соціальної молодіжної політики. Зокрема, виокремлюють три основні моделі соціальної

держави – ліберальну, корпоративну і суспільну (солідарну) і, відповідні ним три моделі державної молодіжної політики [1; 2].

Різниця між ними полягає в ролі та ступені участі в реалізації молодіжної соціальної політики, по-перше, трьох її основних суб'єктів – держави, корпорацій, особистості, а, по-друге, – інших інститутів громадянського суспільства. Тому в основу кожної моделі соціальної держави і відповідній їй моделі молодіжної політики в ЄС покладений свій базовий принцип, який витікає із співвідношення частки участі в реалізації молодіжної політики її основних суб'єктів.

В основу ліберальної моделі соціальної держави і молодіжної політики покладено індивідуальний принцип, який передбачає особисту відповідальність кожного члена суспільства за свою долю та долю своєї сім'ї. У даному випадку роль державних структур в безпосередній реалізації молодіжної політики мінімізована, а її основними суб'єктами є особистість і різні недержавні організації, соціально-страхові фонди та асоціації. Характерно, що фінансову основу реалізації суспільних програм за даної моделі складають, в першу чергу, приватні заощадження та приватне страхування, а не кошти державного бюджету. За ліберальної моделі молодіжної політики держава бере на себе відповідальність лише за збереження мінімальних доходів всіх громадян і за благополуччя найбільш слабких та знедолених верств населення.

В той же час держава максимально стимулює створення і розвиток у суспільстві різних форм недержавного соціального страхування та соціальної підтримки, а також різних засобів та способів отримання та підвищення громадянами своїх доходів. Таким чином, за даної моделі держава бере участь в реалізації молодіжної політики більшою мірою опосередковано, не через фінансування соціальних програм із свого бюджету, а через організаційно-правову інституціалізацію недержавних фінансових потоків на соціальні потреби (на освіту, пенсійне забезпечення, охорону здоров'я, допомогу по безробіттю, соціальний захист тощо) та, одночасно, через розвиток всієї ринкової інфраструктури отримання доходів у суспільстві. Дана модель соціальної держави є найбільш властивою для Англії, Ірландії.

Другою моделлю молодіжної соціальної політики є корпоративна. В її основу покладений корпоративний принцип, який передбачає максимум відповідальності корпорації (підприємства, установи) за долю своїх працівників. Це здійснюється через систему позитивного найму, за допомогою якої підприємства стимулюють робітників до внесення максимального трудового вкладу, за що їм надаються різні види соціальних гарантій у вигляді пенсійного забезпечення, часткової оплати медичних, рекреаційних послуг та освіти. За такої моделі і держава, і недержавні організації, і особа також несуть частку відповідальності за соціальне благополуччя в суспільстві, але все одно тут більшу роль відіграють підприємства, які мають власну розгалужену соціальну інфраструктуру, власні соціально-страхові фонди. У даному випадку фінансовою основою моделі молодіжної політики є передусім страхові внески корпорацій. При корпоративній моделі велику роль у здійсненні молодіжної політики відіграють організації-роботодавці, для яких остання, в свою чергу, є суттєвим елементом системи управління трудовими ресурсами. Класичним представником корпоративної моделі є Японія.

Третьою моделлю молодіжної політики є суспільна, заснована на принципі солідарності. Цей принцип означає відповідальність всього суспільства за долю своїх членів. Це перерозподільча модель соціальної політики, за якої багатий платить за бідного, здоровий – за хворого, а молодий – за старого. Основним суспільним інститутом, який здійснює такий перерозподіл, є держава. Саме вона бере на себе велику частку відповідальності за соціальне благополуччя своїх громадян. Фінансовими механізмами перерозподілу служать державний бюджет та державні соціально-страхові фонди, кошти яких йдуть на забезпечення широкого спектра державних соціальних гарантій, які виступають для населення переважно в безплатній формі. В умовах ринкової економіки наявність розвинутої державної системи

соціального забезпечення та соціального обслуговування не виключає можливості існування недержавних інститутів молодіжної політики проте головну роль в її забезпеченні відіграє держава.

Даний солідарний принцип здійснення молодіжної політики передбачає солідарність в декількох планах. По-перше, це солідарність між різними соціальними групами та прошарками суспільства, між різними поколіннями, між державою та громадянським суспільством, яка здійснюється за рахунок системи перерозподілу фінансових засобів. По-друге, це солідарність між трьома основними суб'єктами молодіжної політики – державою, корпорацією, особою, які кожен в своїй певній пропорції бере участь в їх реалізації через систему бюджетних відрахувань, страхових внесків робітників та роботодавців.

Було б абсурдом думати, що держава діє у певного роду соціальному вакуумі. Ця стаття підкреслює виключну важливість для політики проведення демократичних дебатів з метою представлення на розсуд громадськості наявних альтернатив, щоб зробити можливою участь народу у рішеннях, що зумовлюють його добробут. Виключно важливою є і роль соціального партнерства і його сторін у формуванні і втіленні у життя соціально економічної політики. Цінність можливості особистого вибору також визначається як незаперечна. Ми ведемо мову про державу, що розвивається демократично, чії цілі зумовлені демократичними процесами з широким залученням соціальних партнерів. Усе це є важливою складовою того, що відоме під такими різноманітними назвами, як «соціальна ринкова», або «сучасна капіталістична», або «змішана» економічна система, або як «держава загального добробуту», або як «рейнська модель».

Серед сучасних європейських держав-членів ЄС можна виокремили як мінімум два типи країн з принципово різним співвідношенням частки участі держави, робітника та роботодавця у фінансуванні соціальних програм. З одного боку, це країни соціально орієнтованої ринкової економіки типу Німеччини та Франції. Тут бюджетні відрахування та страхові внески працівника та роботодавця на соціальні заходи приблизно однакові, і основними каналами перерозподілу є державні і приватні та підконтрольні державі соціально-страхові фонди. З іншого боку, це країни так званого ринкового соціалізму, типу Швеції, Швейцарії та Данії, де значну частину витрат на соціальні потреби бере на себе держава і основним каналом перерозподілу є бюджет.

Таким чином можна зазначити, що навіть при солідарній моделі молодіжної політики безпосередня роль самої держави при здійсненні молодіжних соціальних програм та заходів може бути різною. Проте в будь-якому випадку при солідарній моделі основну відповідальність за соціальне благополуччя своїх громадян несе держава, а не корпорація чи сама людина, тому що саме держава організує та реалізує в суспільстві систему перерозподілу та здійснює сам принцип соціальної солідарності. В реальному житті в кожній конкретній державі присутні елементи і ліберальної, і корпоративної, і солідарної моделі, але все ж домінує якась одна із них, відповідно до якої і відносять ту чи іншу країну до конкретного типу молодіжної політики у певній моделі соціальної держави.

Стратегія державної молодіжної політики, соціального розвитку та соціальна політика нашої держави повинна забезпечити громадянам гарантовані Конституцією України права: на життя, безпечні умови праці, винагороду за працю, захист сім'ї, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальне забезпечення та сприятливе навколишнє середовище.

З огляду на це очевидно, що визначальним пріоритетом стратегії соціального розвитку, державної соціально-економічної (зокрема молодіжної) політики має стати забезпечення прав та свобод людини і громадянина, передбачених розділом II Конституції України. Варто зауважити, що ступінь соціальності держави не завжди залежить від безпосередніх розмірів фінансової участі держави в реалізації молодіжної політики. Значно більшу роль при визначенні ступеня соціальності держави відіграють першочерговість соціальних цінностей в офіційній ідеології держави, наявність сильних демократичних

політичних інститутів і адміністративних умов та правового простору для вільного функціонування різних суб'єктів господарювання та їх економічної ефективності. Тому соціальна держава в традиціях молодіжної політики ЄС – це передусім сильна держава з ефективною ринковою економікою. Це визначає і характер реалізації в ній основних громадянських прав, зокрема, права на працю та зайнятість.

У країнах ЄС з різними моделями соціальної держави і державної молодіжної політики основну відповідальність як за пошук роботи, так і за реалізацію інших можливостей, які забезпечують заробіток, несуть самі люди (з допомогою держави), оскільки зниження гарантій зайнятості є неминучою платою за підвищення ефективності підприємств та більш високий рівень життя. Ефективний ринок праці покладає витрати структурної перебудови на певну частину робочої сили та безробітних. Держава ж компенсує їм цей тягар шляхом перерозподілу доходів від працюючих до безробітних, а також шляхом створення умов для забезпечення професійної, галузевої та територіальної мобільності робочої сили.

Найголовнішими передумовами поступу України у Європейський Союз є швидке подолання залишків старої адміністративно-командної системи і тоталітаризму, гуртуючи суспільство у єдину політичну націю і з єдиним ментальним простором, високою культурою – важливі чинники консолідації нації. Сьогоднішній молодіжний рух в Україні став невід'ємною складовою структур самоорганізації суспільства, впливовою і дієвою силою при реалізації державної молодіжної політики. Тому, молодь, структурована та інституалізована у соціумі в молодіжні організації може і повинна взяти на себе головний обов'язок у наповненні змістом єдиної державної концепції з подальшою відповідальністю за її реалізацію.

З огляду на недоліки попередньої практики реалізації профілактичних завдань, основна увага повинна бути спрямована на вироблення нової державної молодіжної політики і філософії виховання, на підвищення наукового рівня теорії, методології і педагогічної технології державної молодіжної політики і виховання, визначення шляхів покращення педагогічної майстерності в здійсненні традиційних і нетрадиційних форм і методів, розробку нових стратегій виховання. Таку діяльність слід здійснювати з урахуванням існуючого становища дітей та молоді, наявних у суспільстві ресурсів, можливостей, державного бюджету, а також міжнародних програм і фондів.

Створення нової цілісної системи державної молодіжної політики і виховання молоді і неповнолітніх зумовлене: потребами суспільства в збереженні й розвитку соціально активної, здорової особистості; потребами молоді і неповнолітніх у реалізації їхніх прагнень до соціально орієнтованого способу життя; соціальною необхідністю створення для підлітків умов реалізації особистих прагнень і здійснення їхніх прав і свобод, у тому числі й для захисту від деструктивних ситуацій; гуманним ставленням і необхідністю допомоги молоді і неповнолітнім, які опинилися в кризовій життєвій ситуації.

Із досвіду розвинутих країн США та Німеччини видно, що громадянське суспільство розвивається при наявності ефективного регулювання взаємовідносин як соціуму з політичною владою, так і суспільства з державою. Демократія без становлення громадянського суспільства з будь-яким розвинутим механізмом співпраці між секторами сучасного суспільства не є дієздатною.

Виходячи з цього, необхідною умовою динамічної співпраці між державними та недержавними інституціями є: політична нейтральність у стосунках обох суб'єктів при підходах вирішення соціальних проблем; удосконаленість і фіксованість законодавчого поля для кожного суб'єкта; розвиток субсидіарності молодіжних організацій; інтегрованість і відкритість спільної діяльності.

Література:

1. Спікер П. Соціальна політика: теорії та підходи / П. Спікер. – К.: Фелікс, 2009. – 400 с.

2. Иванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О.Л. Иванова. – К.: Академія, 2006. – 107 с.
3. Дідківська Л.І. Соціальний захист населення в Україні / Л.І. Дідківська. – К.: Знання-Прес, 2008. – 214 с.
4. Abel I. & Bonin J. State desertion and convertibility / I. Abel & J. Bonin. – Dublin: Routledge, 2008. – 270 p.
5. Gilbert N. The Enabling State: Modern Welfare Capitalism / N. Gilbert. – New York: W. W. Norton & Company, 2004. – 241 p.
6. Gleitze B. Produktivvermögen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen / B. Gleitze. – Bonn: Taschenbuch-Verlag, 2007. – 325 s.
7. Sen A. Commodities and Capabilities / A. Sen. – Amsterdam-New York-London: North Holland, 2007. – 521 p.
8. Siehe W. Den Klassenkampf zementieren? Referat auf dem Wirtschaftstag / W. Siehe. – Fr. a. M.: Surkampferlag, 2009. – 213 s.

Свиридов К. А. Основы государственной молодежной политики: компаративный анализ (Украина и мир)

Анализируются основные направления и принципы государственной молодежной политики в развитых демократических странах; сегодняшнее молодежное движение в Украине стало неотъемлемой составляющей структур самоорганизации общества, влиятельной и действенной силой; молодежь, структурированная и институализированная в социуме в организации может и должна взять на себя главную обязанность в наполнении содержанием единой государственной концепции с последующей ответственностью за ее реализацию.

Ключевые слова: молодежь, общество, политика, государство, активность, воспитания.

Svyrydov K. Fundamentals of public youth policy: comparative analysis (Ukraine and the world)

Key trends and principles of public youth policy in developed democracies were analyzed; today's youth movement in Ukraine has become a vital part of self-organization of society, influential and effective force; youth, structured and institutionalized in socium in youth organizations can and should take primary obligation in enriching the content of a unified public concept with further responsibility for its implementation.

Keywords: youth, society, policy, public, activity, education.

УДК 130.122

Шевель Наталія Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри україністики
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

**ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто формування української національної ідентичності в умовах глобалізації освіти. Прослідковано шляхи узгодження глобалізаційних впливів та світових цінностей з національними, констатовано потребу у гнучкості національної ідентичності. Відзначено необхідність інтегрувати українську систему освіти до міжнародних стандартів, зберігаючи при цьому власні національні інтереси.

Ключові слова: національна ідентичність, глобалізація, національна освіта, цінності, менталітет.